

УДК 378.147:33:004

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2026.1.12>

Микола КІЧКА

здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри педагогіки та психології,
Міжнародний університет, mykola.p.kichka@gmail.com
ORCID: 0009-0001-9043-910X

ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ОНОВЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ

У статті розглянуто вплив цифрового середовища на підготовку студентів економічних спеціальностей. Метою дослідження є обґрунтування змін у підготовці економістів під впливом цифровізації та визначення основних напрямів оновлення освітнього процесу. У роботі використано такі загальнонаукові методи, як аналіз, узагальнення, порівняння та системний підхід. Отримані результати свідчать про те, що підготовка економістів змінюється під впливом цифрових процесів, зокрема посилюється міждисциплінарний характер навчання та розширюється спектр практичних навичок, яких набувають здобувачі освіти. Досліджено ключові проблеми підготовки економістів, серед яких визначено недостатній рівень практичної підготовки, інертність освітніх програм щодо оновлення змісту, обмежену увагу до розвитку комунікаційних та аналітичних навичок, а також слабку взаємодію закладів освіти з бізнесом. Обґрунтовано напрями оновлення підходів до підготовки економістів, зокрема впровадження цифрових освітніх технологій, розвиток дуальної освіти, інтеграцію економічних знань із інформаційними технологіями, орієнтацію на принципи сталого розвитку, розширення міжнародної співпраці та використання інструментів штучного інтелекту. Показано, що сучасний економіст повинен володіти цифровою грамотністю, навичками роботи з великими даними, аналітичним мисленням, здатністю до економічного моделювання, а також розвиненими комунікаційними, підприємницькими та етичними компетентностями. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання запропонованих підходів для модернізації освітніх програм підготовки економістів.

Ключові слова: цифровізація, цифрове середовище, економісти, компетенції.

Mykola KICHKA. DIGITAL ENVIRONMENT AS A FACTOR IN UPDATING APPROACHES TO THE TRAINING OF ECONOMISTS

The article is devoted to the analysis of the digital environment as a key factor in the transformation of approaches to the professional training of future economists. The purpose of the study is to substantiate the influence of the digital environment on the modernization of the training of economists and to identify the main directions of the transformation of the educational process in the conditions of digitalization. In the course of the scientific research, general scientific methods of cognition were used, in particular, analysis, synthesis, generalization, comparison and a systematic approach. The results of the study show that the analysis of the features of the training of economists in the digital environment was carried out and it was revealed that it acquired new characteristics related to the integration of digital technologies, strengthening the practical component of training and the development of interdisciplinary connections. The key problems of the training of economists were investigated, among which the insufficient level of practical training, the inertia of educational programs in terms of updating the content, limited attention to the development of communication and analytical skills, as well as weak interaction of educational institutions with business were identified. The directions of updating approaches to the training of economists are substantiated, in particular, the introduction of digital educational technologies, the development of dual education, the integration of economic knowledge with information technologies, the orientation towards the principles of sustainable development, the expansion of international cooperation and the use of artificial intelligence tools. It is shown that a modern economist must have digital literacy, skills in working with big data, analytical thinking, the ability to economic modeling, as well as developed communication, entrepreneurial and ethical competencies. The practical significance of the study lies in the possibility of using the proposed approaches to modernize educational programs for the training of economists.

Key words: digitalization, digital environment, economists, competencies.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки характеризується активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери господарської діяльності. Ці процеси охоплюють фінансовий сектор, державне управління, підприємництво та сферу послуг. Внаслідок цього змінюються не лише інструменти економічної діяльності, а й вимоги до фахівців. Як зазначає В.Г. Федоренко, розвиток економічної освіти безпосередньо пов'язаний із трансформаціями економічного середовища, що потребує адаптації підготовки фахівців до нових умов [13]. Йдеться про умови цифровізації

економіки, поширення інформаційних технологій та зростання ролі даних у прийнятті економічних рішень. Водночас важливими є умови глобалізації, підвищення конкуренції на ринку праці та необхідність постійного оновлення професійних знань і навичок.

Цифровізація виходить за межі технічного вдосконалення і перетворюється на ключовий чинник розвитку економіки. Вона змінює підходи до створення доданої вартості, впливає на структуру зайнятості та визначає нові моделі функціонування ринків. На думку автора даного дослідження, саме ці зміни формують підґрунтя для переосмислення

системи підготовки економістів. У таких умовах особливого значення набуває здатність освітньої системи своєчасно реагувати на цифрові виклики та формувати фахівців, які відповідають новим вимогам економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Питання впливу цифрового середовища на оновлення підходів до підготовки економістів є недостатньо повно висвітленим у науковій літературі. Попри це, окремі аспекти даної проблематики досліджуються науковцями. Зокрема, питання розвитку вищої освіти в умовах трансформацій економіки розглядали Ю.Б. Іванов [2], В.Г. Федоренко [13], а також В.Є. Хаустова [14]. Ці автори досліджували стратегічні напрями розвитку освіти, її адаптацію до сучасних економічних викликів та вплив інноваційних процесів на формування освітніх систем.

Що стосується особливостей підготовки майбутніх економістів та забезпечення якості освітнього процесу, то дане питання досліджували декілька авторів. Серед них доцільно виділити О.Л. Кірдан [3], який обґрунтовує механізми забезпечення якості освітньої діяльності у контексті євроінтеграції; О.П. Кірдан [4], який аналізує формування softskills у здобувачів вищої освіти; С.В. Стеблюк [10], яка розглядає педагогічні умови економічної підготовки фахівців; О.В. Новикова [9], яка досліджує практичну складову підготовки економістів; Л.В. Нечипорук [7], яка акцентує увагу на сучасних викликах професійної підготовки; О.Л. Яременко [16], який досліджує проблему невизначеності у підготовці економістів. Зазначені автори зосереджують увагу на змісті навчання, розвитку компетентностей та адаптації освітнього процесу до сучасних умов.

Окрему увагу у наукових дослідженнях приділено взаємодії освіти та бізнесу, а також розвитку дуальної освіти. Дані аспекти досліджували В.В. Компанієць [5], П.П. Нецов [8], С.І. Тарасенко [11], Г.Б. Тимохова [12], В. Крячко [6], а також О.В. Шикіна [15]. Дані автори аналізують особливості партнерства між закладами освіти та роботодавцями, проблеми впровадження дуальної освіти та напрями її розвитку в Україні, що сприяє підвищенню практичної підготовки майбутніх фахівців.

Важливу роль у дослідженні відіграють аналітичні звіти та узагальнюючі матеріали, зокрема результати пілотних проєктів у сфері дуальної освіти, представлені у дослідженні О. Бучинської [1]. Такі джерела дозволяють оцінити практичні аспекти впровадження

освітніх інновацій та їх ефективність у сучасних умовах. На сьогодні у науковій літературі відсутній цілісний підхід до дослідження впливу цифрового середовища на підготовку економістів. Саме це зумовлює наукову новизну цього дослідження, яка полягає в узагальненні основних напрямів змін економічної освіти в умовах цифровізації та визначенні того, як трансформуються компетентності майбутніх фахівців.

Мета статті – обґрунтування впливу цифрового середовища на оновлення підходів до підготовки економістів та визначення напрямів трансформації освітнього процесу. Для досягнення мети в ході дослідження будуть виконані наступні **завдання**: визначити особливості підготовки економістів у цифровому середовищі; узагальнити проблеми сучасної економічної освіти; обґрунтувати напрями оновлення підходів та трансформації компетентностей майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу.Цифрове середовище суттєво трансформує підходи до підготовки економістів, зумовлюючи переорієнтацію освітнього процесу з відтворення знань на формування комплексних компетентностей. Як показує дослідження Ю.Б. Іванова, сучасна вища освіта має реагувати на стратегічні виклики розвитку економіки, що передбачає оновлення змісту навчання відповідно до цифрових трансформацій [2]. У цих умовах підготовка економістів набуває інтегрованого характеру. Вона поєднує класичну економічну теорію з цифровими інструментами аналізу, роботою з великими масивами даних та розвитком аналітичного мислення. Особливої ваги набуває формування гнучкості спеціалістів та їх здатності до адаптації, що особливо важливо для цифрового середовища, оскільки воно змінюється швидкими темпами.

Отже, на основі наведених наукових праць можна виокремити ключові особливості підготовки економістів у цифровому середовищі:

– інтеграція цифрових технологій у навчальний процес, що передбачає використання аналітичних платформ, платформ для моделювання, прогнозування економічного середовища [5];

– посилення ролі практичної підготовки, яка реалізується через дуальну освіту, стажування та проєктне навчання, що сприяє набуттю реального досвіду роботи в бізнес-середовищі [1];

– розвиток softskills, серед яких критичне мислення, комунікація та командна взаємодія,

що є необхідними для ефективної діяльності в цифровій економіці [4];

– міждисциплінарний характер підготовки, який передбачає поєднання економічних знань із IT, правом та соціальними науками, що дозволяє краще розуміти комплексність сучасних економічних процесів [12];

– активізація співпраці з бізнесом, що забезпечує актуалізацію освітніх програм відповідно до потреб ринку праці та сприяє формуванню прикладних компетентностей [11].

Разом із тим, попри наявність позитивних зрушень, система підготовки економістів в Україні характеризується низкою проблем, які знижують її ефективність. Як зазначають С.В. Стеблюк та В.І. Староста, освітній процес часто залишається зорієнтованим на теоретичну складову, що обмежує можливості формування практичних навичок [10]. О. Новікова також підкреслює формальний характер проходження практики студентами, що не забезпечує повноцінного занурення у професійне середовище [9]. На основі узагальнення наукових джерел систематизовано ключові проблеми (див. табл. 1).

Сучасна підготовка економістів у цифровому середовищі характеризується поєднанням інноваційних освітніх підходів та наявністю системних проблем. Однак ці ж проблеми більшою мірою можуть вирішуватися за рахунок впровадження цифровізації. Загалом же, цифровізація суттєво змінює під-

ходи до підготовки економістів, формуючи нову логіку організації освітнього процесу та змісту навчання. На основі дослідження Ю.Б. Іванова встановлено, що стратегічний розвиток вищої освіти повинен враховувати трансформації економіки та впровадження цифрових технологій [2]. У цьому контексті підготовка економістів поступово переходить від знаннєвої моделі до компетентнісної. Це означає посилення практичної складової, орієнтацію на реальні економічні процеси.

Оновлення підходів до підготовки економістів у цифровому середовищі реалізується через комплекс взаємопов'язаних напрямів:

– по-перше, впровадження аналітичних платформ, симуляцій ринкових процесів та онлайн-курсів, які дозволяють формувати навички роботи з даними та цифровими інструментами [5];

– по-друге, посилення міждисциплінарності підготовки, що поєднує економіку з інформаційними технологіями, правом і соціальними науками та сприяє формуванню комплексного бачення економічних процесів [12];

– по-третє, розвиток партнерств із бізнесом та впровадження дуальної освіти, що забезпечує поєднання теоретичного навчання з практичною діяльністю та підвищує якість підготовки фахівців [1];

– активізація міжнародної академічної мобільності, яка сприяє удосконаленню кваліфікації майбутніх спеціалістів [3];

Таблиця 1

Проблеми підготовки економістів у цифровому середовищі

Проблема	Характеристика	Наслідки
Відірваність теорії від практики [10; 9]	Обмежені можливості для стажувань та реальної участі у бізнес-процесах. Практика часто має формальний характер і не передбачає виконання професійно орієнтованих завдань	Недостатня готовність випускників до практичної діяльності, складнощі з адаптацією на робочому місці
Повільне оновлення освітніх програм [2; 7]	Зміст навчання не завжди враховує сучасні напрями розвитку економіки, зокрема цифровізацію та новітні технології	Втрата актуальності знань, потреба у додатковому навчанні після працевлаштування
Недостатній розвиток softskills [4]	Переважання фахових дисциплін при обмеженій увазі до комунікації, критичного мислення та командної роботи	Труднощі професійної комунікації, зниження ефективності взаємодії в колективі
Низький рівень взаємодії з бізнесом [5; 8]	Формальний характер співпраці із роботодавцями, обмежене залучення практиків до освітнього процесу	Невідповідність між компетентностями випускників і вимогами ринку праці
Недостатня мотивація здобувачів [13; 16]	Вибір професії без усвідомлення її змісту та перспектив, відсутність внутрішньої мотивації до навчання	Зниження якості підготовки та професійної реалізації
Фрагментарність міждисциплінарної підготовки [12; 14]	Відсутність системної інтеграції економіки з іншими галузями знань, зокрема IT та правом	Обмежене розуміння комплексних економічних процесів, зниження інноваційного потенціалу

Примітка: складено автором на основі джерел [2; 4; 5; 7; 8; 9; 10; 12; 13; 14; 16].

– використання штучного інтелекту в освітньому процесі, що суттєво покращує викладання, а також дозволяє спростити підготовку до навчання [14].

– орієнтація освітніх програм на принципи сталого розвитку та соціальної відповідальності, що формує у майбутніх економістів здатність враховувати ESG-фактори у прийнятті рішень [13];

Систематизацію ключових шляхів оновлення підходів до підготовки економістів представлено у таблиці (див. табл. 2).

Упровадження зазначених напрямів безпосередньо впливає на трансформацію компетентнісного профілю майбутнього економіста. Як показує дослідження О.Л. Кірдан, сучасна економічна освіта повинна забезпечувати розвиток не лише професійних знань, а й універсальних навичок, що підвищують адаптивність випускників [4]. У результаті цифровізації формується новий тип фахівця, який поєднує аналітичні, цифрові та комунікаційні компетентності. Зростає роль роботи з великими даними, використання інструментів економічного моделювання та здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності.

Зміни у компетентнісному профілі економістів проявляються у таких напрямках:

– розвиток цифрової компетентності, що охоплює роботу з інформаційними системами, цифровими платформами та аналітичними інструментами [5];

– формування навичок роботи з даними, зокрема аналізу, візуалізації та інтерпретації великих масивів інформації [14];

– поглиблення розуміння цифрових фінансів, включаючи фінтех, блокчейн та електронні платіжні системи [13];

– інтеграція економічного мислення з ІТ, що дозволяє застосовувати сучасні методи моделювання та прогнозування [2];

– розвиток softskills, зокрема критичного мислення, комунікації та здатності до командної роботи [4];

– формування підприємницьких та управлінських навичок, необхідних для реалізації інноваційних проєктів [11];

– усвідомлення етичних аспектів, кібербезпеки та захисту даних у цифровому середовищі [14].

Узагальнення змін у компетентнісному профілі економістів подано у таблиці (див. табл. 3).

Таким чином, використання цифрових технологій здатне не просто змінити сутність підготовки економістів, але й спричиняє появу якісно нових компетенцій [2; 4; 5; 11; 13; 14]. Загалом це створює підґрунтя для подальшого дослідження механізмів інтеграції цифрових технологій в освітній процес, що в результаті дозволяє вдосконалити підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Висновки. Таким чином, в умовах активної цифровізації підготовка економістів набуває нового змісту, який насамперед пов'язаний із посиленням міждисциплінарних зв'язків, а також формуванням адаптивних фахівців, здатних ефективно працювати в умовах постійно змінюваного середовища з використанням цифрових інструментів. Це дозволяє вирішити низку поточних освітніх проблем, зокрема відірваності теорії від практики, низького рівня взаємодії із бізнесом, недостатньої мотивації.

Оновлення підходів до підготовки економістів у цифровому середовищі пов'язане

Таблиця 2

Шляхи оновлення підходів до підготовки економістів у цифровому середовищі

Напрямок оновлення	Характеристика	Практична реалізація
Цифровізація освітнього процесу [5]	Використання цифрових платформ, аналітичних систем та онлайн-ресурсів	Застосування Power BI у навчанні, використання симуляторів ринку
Міждисциплінарність [12]	Поєднання економіки з ІТ, правом, соціальними науками	Освітні програми з бізнес-аналітики або економічної кібернетики
Орієнтація на сталий розвиток [13]	Інтеграція ESG-підходів та етики бізнесу	Курси зі сталого розвитку та корпоративної відповідальності
Партнерство з бізнесом і дуальна освіта [1]	Поєднання навчання з практичною діяльністю	Стажування, дуальні програми, спільні проєкти
Міжнародна мобільність [3]	Участь у міжнародних програмах та проєктах	Програми подвійних дипломів, академічні обміни
Використання штучного інтелекту [14]	Персоналізація навчання та аналіз освітніх даних	Адаптивні платформи навчання, автоматизоване оцінювання

Примітка: складено автором на основі джерел [1; 2; 3; 5; 12; 13; 14].

Таблиця 3

Трансформація компетентностей економістів у цифровому середовищі

Компетентність	Зміст	Результат формування
Цифрова грамотність [5]	Робота з цифровими платформами та ІТ-системами	Ефективне використання цифрових інструментів у професійній діяльності
Аналітика даних [14]	Обробка, аналіз і візуалізація даних	Прийняття обґрунтованих управлінських рішень
Цифрові фінанси [13]	Знання фінтеху, блокчейну, електронних платежів	Орієнтація у сучасних фінансових інструментах
Економічне мислення з ІТ [2]	Використання моделей і прогнозування	Глибокий аналіз ринкових процесів
Softskills [4]	Комунікація, критичне мислення, командна робота	Підвищення ефективності професійної взаємодії
Підприємницькі навички [11]	Управління проєктами, інноваційність	Здатність створювати та реалізовувати бізнес-ідеї
Етика та безпека [14]	Розуміння цифрової етики та кіберризиків	Забезпечення відповідальної професійної діяльності

Примітка: складено автором на основі джерел [2; 4; 5; 11; 13; 14].

зі змінами змісту та організації освітнього процесу. Визначальним є використання цифрових інструментів, що сприяє формуванню практичних навичок роботи з даними, а також посилення міждисциплінарності та розвиток дуальної освіти, що забезпечує поєднання навчання з реальним професійним досвідом.

Водночас важливими є розширення міжнародної мобільності, використання штучного інтелекту для підвищення ефективності навчання та орієнтація освітніх програм на принципи сталого розвитку. У сукупності це формує сучасну модель підготовки економістів, яка відповідає вимогам цифрової економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бучинська О., Давліканова О., Дудін В., Іщенко Т., Лилик І., Чайковська А., Яшкіна О. Аналітичний звіт за результатами четвертого року пілотного проєкту. Київ: ТОВ «Вістка», 2023. 190 с. URL: <https://uam.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/dualna-osvita.pdf>
2. Іванов Ю.Б. Стратегічні аспекти розвитку вітчизняної вищої освіти. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики». 2019. С. 26–37.
3. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Механізми забезпечення якості та ефективності освітньої діяльності в університетах України у контексті євроінтеграції. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*, 2022. № 1. С. 145–149. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.27>
4. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Формування softskills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. № 2. С. 152–160. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248144](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248144)
5. Компанієць В.В. Щодо вимог до кадрів для нової економіки в умовах системних змін та пріоритетів освіти. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів. Харків: Вид-во НУА, 2020. С. 7–18.
6. Крячко В. Взаємодія бізнесу з професійною (професійно-технічною) освітою для повоєнного відновлення економіки України, 2024, том 6(19). URL: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/uk/article/view/379>
7. Нечипорук Л.В. Виклики сучасності та професійна підготовка майбутніх фахівців. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів. Харків: Вид-во НУА, 2020. С. 48–54.
8. Нецов П.П. Основні напрями підвищення якості підготовки економістів з точки зору роботодавця. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів. Харків: Вид-во НУА, 2020. С. 92–94.
9. Новікова О.В. Практична складова в системі професійної підготовки економістів НУА. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів. Харків: Вид-во НУА, 2020. С. 67–74.
10. Стеблюк С.В., Староста В.І. Педагогічні умови економічної підготовки майбутніх фахівців сфери кооперації у коледжі. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 168 с., с. 129–149. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66df437a-e120-4593-b63e-9fa544516b99/content>

11. Тарасенко С.І., Демченко М.Є. Партнерство університетів та бізнесу: форми та перспективи розвитку в умовах підвищення інноваційності економіки. 2017. № 13. С. 302–308. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/49.pdf
12. Тимохова Г.Б. Взаємодія університетів та бізнесу: особливості форм організації. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів. Харків: Вид-во НУА, 2020. С. 24–34.
13. Федоренко В.Г., Федоренко С.В. Економічна освіта України в інтеграційно-новітніх різнорівневих системах. *Економіка та держава*. 2017. № 2. С. 4–6. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2017/3.pdf
14. Хаустова В.Є., Решетняк О.І. Основні тенденції та проблеми розвитку науки в Україні. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 62–72. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-62-72>
15. Шикіна О.В., Кузнєцова О.В. Сучасний стан, чинники та умови розвитку дуальної освіти України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/5482/5421/>
16. Яременко О.Л. Ризики й невизначеність як наскрізна проблема фундаментальної підготовки економіста. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів. Харків: Вид-во НУА, 2020. С. 19–23.

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026